

Epidemie jako výzva pro budoucnost!

úvahy z období nouzového stavu

Naše společnost nedávno prošla a stále prochází několika krizovými stavy. V letech 2008 a 2009 to byla krize ekonomická, v roce 2015 krize imigrační, která stále hrozí, prožíváme globální krizi klimatickou, čeká nás krize energetická. Tyto krize byly sice reflektovány politiky i sdělovacími prostředky, ale nevedlo to k systémovým řešením. Analýza problémů nás utvrzuje čím dále zřetelněji v přesvědčení, že může přijít krize velkého rozsahu, která bude způsobena synergickým působením krizí ve všech výše uvedených oblastech, že vstupujeme do období nerovnováhy s akcelerující, dosud nevídanou, skokovou rychlostí změn. Žili jsme si nad poměry, na dluh, plýtvali jsme – a rádi jsme diskutovali o možné krizi, i když většina lidí jejímu vzniku v nejbližší době vlastně nevěřila. Jen málokdo (ale jsou tací) upozorňovali na riziko celosvětové nebezpečné epidemie či dle WHO dokonce pandemie. Je tady a stala se spouštěčem globální krize společnosti neznámé hloubky a délky. Covid-19 zřetelně ukázal zastaralost, neefektivnost a nespolehlivost našeho přístupu ke světu.

Srovnávací studium civilizací v rámci dlouhých časových řad ukazuje, že existuje celkem sedm zákonů, které mají všeobecnou platnost a vztahují se i na nás. V posledních dvou třech desetiletích jsme plýtvali příležitostmi, kapacitou, zdroji, intelektem i časem. Místo skutečného podnikání se mnohdy rozvíjel dotační business. Přes stovky miliard korun dotací z EU se podívejme, v jakém stavu je dálniční systém, nepostavili jsme ani kilometr vysokorychlostní železnice, nezahájili jsme stavbu jediné velké elektrárny. Desítky miliard jsme věnovali na podporu zahraničních montoven na našem území, které ve značné míře dnes využívají levnější dovezenou pracovní sílu ze zahraničí. České firmy jsme podporovali daleko méně. Neřešili jsme a nijak nesměrovali strukturu českého podnikání, ani jsme se nezabývali výchovou k podnikatelství. Neudrželi jsme v českém vlastnictví skoro žádnou silnější, národní firmu. Tak se stalo, že výroba v českých podnicích, tedy těch v českých rukou je silně orientována na automobilový průmysl, na subdodávky zahraničním firmám v tomto odvětví, které dnes strádá ze všech nejvíce. Místo investic do distribuované energetické soustavy budoucnosti jsme nakupovali zastaralé elektrárny na Balkáně. Do zahraničních rukou nebo pod kontrolu se dostaly téměř všechny banky, ale i, ale také vodohospodářská infrastruktura a business kolem odpadů, velká část energetiky, tedy většina toho, na čem jsme jako občané a národní ekonomika závislí. Na druhé straně – přes mnoho vnitřních problémů – naše zdravotnictví v obtížné zkoušce s Covid-19 obstálo díky nasazení a obětavosti zdravotníků.

Systém výběrových řízení orientovaný výlučně na cenu produktů bez ohledu na kvalitu podporoval výrobu téměř všeho v globálních firmách, tedy v zahraničí. Práce našich sociálně zabezpečených dělníků nemohla v cenovém souboji s levnou čínskou prací konkurovat. Například roušky či respirátory jsme museli dovézt z Číny – nicméně čeští výrobci jsou natolik dynamičtí, že mnozí výrobu nejrůznějších, často inovativních pomůcek během několika dnů rozjeli a nyní je vyvážejí do zahraničí, neboť nenašli dostatečný zájem o masivnější odběr pro

domácí trh ze strany státu. Ztrácíme soběstačnost a kontrolu v základních sektorech našeho hospodářství. Která ze zahraničních firem generujících zisky na našem území, však poskytla v době dnešní krize pomoc regionu, v němž působí? Veškeré administrativní procesy jsme přebujelým byrokratickým systémem zkomplikovali tak, že vyřídit sociální dávku pro postižené dítě či dokonce získat stavební povolení trvá měsíce, někdy roky. Jak nekoordinovaná je státní správa se ukázalo při zmatku v kompetencích ministerstev při řešeních koronavirové pandemie. Změť nekonzistentních zákonů se stává neprostopupným houštím. Stát nemá dlouhodobou sjednocující vizi, jen se v něm politikaří a lavíruje nad rozdělováním odvedených daní a nad evropskými dotacemi. Stále se nám říká, jak dobře si žijeme. Ale porovnejme, kam se za třicet let po válce dostaly státy jako Rakousko nebo Finsko a kam jsme se za třicet let po pádu nesmyslného komunistického experimentu dostali my.

Přesto jsme si žili velmi dobře. Rostla naše životní úroveň měřeno materiálními výstupy. Byli jsme čím dál tím uspěchanější a unavenější, jen abychom tempo růstu udrželi. Ignorovali jsme signály nerovnováhy na všech úrovních, a to jednotlivců, společnosti i přírody kolem nás. Rostla prudce zadluženost domácností a firem, zisky bank byly přitom rok od roku vyšší.

Současná krize odhalila nerovnováhu ve většině sektorů společnosti. Budeme se s ní muset vypořádávat v příštích letech za cenu utahování opasků, za cenu zvýšeného úsilí a nákladů. Při tom si musíme být vědomi vážného nebezpečí, že v budoucnosti může být zneužita k postupnému návratu nějaké formy totality. Už se otevřeně mluví o znárodnění některých podniků. Začne to aeroliniemi a kde to skončí? Začalo se mluvit o zákonu, kterým by v případě krize přešla veškerá moc do rukou vlády a dokonce jen jejího předsedy. A může při tom jít o demokratický proces, kdy vystrašené obyvatelstvo dá neomezenou důvěru oligarchistickým skupinám. Poučit bychom se měli z Maďarska a konec konců i z Německa třicátých let. Ale také Winstonem Churchillem, který za druhé světové války dostal obrovské pravomoci, a přesto neopustil parlamentní demokratický systém. Někteří analytici říkají, že to byl klíčový moment války, jež kontrastoval s nekontrolovanými, autokratickými, špatnými rozhodnutími Hitlera.

Krize může vést k likvidaci malých podniků a živností. Velké podniky, vlastněné začasť oligarchistickými skupinami, mívají daleko větší možnosti ustát dlouhodobou krizi. Hrozí monopolizace ekonomické moci v rukou těchto oligarchistických skupin. Po skončení pandemie musíme všichni dbát na posílení demokratických principů, na nezávislost sdělovacích prostředků a na zapojení nás všech do politického a veřejného života.

Evropská unie nesehrála významnější roli v počátečních fázích koronavirové krize. Je ale otázka, zda vedení EU má dostatečné pravomoci. EU musí najít svoji novou, funkčnější a srozumitelnější podobu v novém pokrizovém světě. Bude třeba znovu diskutovat o míře jejího centralizovaného rozhodování a o pravomocích jednotlivých zemí tak, aby Unie optimálně sloužila nám všem. ČR musí stát na straně těch zemí, které budou usilovat o novou integritu EU. Tato organizace má pro náš budoucí rozvoj v evropském prostoru zásadní význam.

V krizovém období se již ukázaly některé trendy, jež naznačovaly, kam se bude společnost ubírat.

Internet a další formy komunikace sehrály velmi pozitivní roli. Práce z domova se stala novým fenoménem, se kterým bude do budoucna třeba počítat. Posílil se význam internetového bankovníctví, nákupů online. Ukázala se potenciální síla telemedicíny. Jasně se prokázala potřeba většího nasazení robotiky do lékařské praxe i nezbytnost výzkumu dalších

možností bezkontaktní interakce (bezdotykové, hygienické řízení strojů a komunikačních operací hlasem či gesty). Naše budoucnost bude příběhem vědy a poznání.

Od umělé inteligence se v budoucnu očekávají rychlejší návrhy možných léčiv, inteligentní zpracování rozsáhlých souborů dat, zejména pro potřeby monitoringu a prediktivní simulace. Ale hlavně: Ukázalo se, že umělá inteligence bez dat jsou holé algoritmy. Ty už dnes máme. Ale umělá inteligence potřebuje ke své výkonnosti data, hodně, hodně dat. A ty se musíme naučit sbírat, ukládat a rozumně zpřístupňovat! Data nám při rozhodování v krizi hodně chyběla! A to mimo jiné proto, že celá státní a veřejná správa i zdravotnictví používají nejrůznější vzájemně nekompatibilní datové formáty, nekompatibilní informační systémy. Jedna nemocnice si nerozumí s druhou, natož s ministerstvem. Tady musí stát velmi rychle prokázat svojí usměrňující roli.

Současná krize také jasně ukázala, že deglobalizace je nezbytností. V případě krize se totiž začal každý stát starat sám o sebe. A mohl s jistotou počítat jen s tím, co doma vyrobí – hranice se rychle uzavřely a o roušky se praly světové mocnosti přímo na letišti v Šanghaji. Poučme se a začněme systematicky budovat a podporovat novou strukturu českého průmyslu a zemědělství směřující k větší soběstačnosti a diverzifikaci. Soustředit se jen na automobilový průmysl nemá budoucnost. Vraťme zpět klíčovou výrobu z exotických zemí, co nejbližší ke koncovému uživateli. Krize ukázala významnou roli regionů – na této úrovni probíhá organizace pomoci, lékařské péče, zásobování, atd. Na tuto úroveň se musí v budoucnu přenést zodpovědnost za výrobu energie a její distribuci v chytrých sítích, za zásobování potravinami, zdravotní péči, podporu zaměstnanosti, za rozvoj a údržbu krajiny. Chytré regiony s chytrými městy a obcemi budou tvořit základní stavební kámen budoucí struktury společnosti, budoucího státu. Na této úrovni se bude také budovat infrastruktura odolnosti (resilience) pro různé druhy neočekávaných situací, ať již způsobených přírodními, společenskými, ekonomickými či zdravotnickými jevy. Česká republika nebude dostatečně soběstačná a odolná, pokud nebude zvýrazněna role regionů, pokud si nepřipustíme, že globalizace je a bude nahrazována deglobalizací, pokud neodstraníme stále se prohlubující nerovnováhu regionů uvnitř států. V případě krizí se musíme spolehnout jen sami na sebe, sebeudržitelnost regionů bude rozhodující. Nikdo za nás a místo nás řešit problémy nebude. To ovšem nijak nesnižuje význam EU. Na druhé straně to zásadně zvyšuje politickou odpovědnost regionálních reprezentací, která má – zejména v Česku – mnoho nedostatků. Jen někteří současní hejtmani skutečně vědí, co znamená spravovat svůj kraj.

V průběhu krize se plně soustředíme na boj s pandemií, poněkud zanedbáváme další choroby a jejich léčení či prevenci. To se nám může vymstít.

Obdobně přestáváme věnovat pozornost dalšímu palčivé problémové oblasti, a tou je energetika. Po roce 2022 kdy doslouží uhelné elektrárny u nás i v SRN, se dostaneme do problémů se zásobováním elektrickou energií. Problémy se budou stupňovat až nás mohou přivést do velmi nebezpečné energetické krize. Potřebujeme co nejrychleji přebudovat naši výrobu a distribuci elektrické energie tak, abychom výrazně zvýšili podíl obnovitelných zdrojů a přešli na energetiku distribuovanou. V té musí hrát klíčovou roli vedle dosavadní páteřní energetické distribuční sítě také chytré sítě na úrovni měst, okresů či regionů. Podstatně větší procento energie je nutné vyrábět, distribuovat a optimalizovat lokálně a regionálně, každá oblast by měla být alespoň v nouzovém režimu energeticky téměř soběstačná. K tomu je potřeba kompletně informatizovat výrobu a distribuci a napojit každý zdroj i každého odběratele na informatickou infrastrukturu. Vybudování tzv. energetického internetu je naprostou nezbytností. Ten bude umožňovat globální i lokální komunikaci mezi zdroji

i odběrateli. Energetický internet by měl zůstat v rukou státu a být vnímán jako jeho kritická infrastruktura.

Ostatně dobudování strategické infrastruktury státu včetně opěrných bodů a zásob pro boj s krizemi všeho druhu, by mělo být jedním z prvotních cílů vlády po ukončení koronavirové krize. Bez takovéto infrastruktury (včetně relevantních zásob) bude náš stát velice zranitelný. Uvědomujeme si, že jsme – kromě uhlí a obnovitelných zdrojů energie – totálně závislí na cizích zdrojích? Nemáme plyn, ropu ani uran.

Na jiný život ve stále složitějším prostředí a stále komplikovanějších vztazích, kde vše souvisí se vším, musíme připravit naši mladou generaci. Současný stav vzdělávací soustavy je hodně neutěšený. Školství je podfinancováno, není dostatečně směřováno, natož řízeno. Učitelé se snaží ze všech svých sil překonat těžké podmínky a pracují na hranici svých možností. Ale chybí vize vzdělávání pro 21. století, jež se opírá o výchovu k samostatnému kritickému myšlení žáků a studentů s odklonem od biflování faktů. Chybí jasná korelace mezi potřebami naší společnosti pro život v 21. století a obsahem a formou vzdělávání. Téměř zanikla výchova k řemeslům, výchovu k podnikatelství jsme také zanedbali. Ukázkou rozvráceného školství jsou finančně a psychicky náročné tanečky kolem maturit či polovičatě řešená inkluze. Zásadní transformace naší vzdělávací soustavy do moderního efektivního systému, produkujícího jedince se systémovým nadhledem a schopností vlastního úsudku na základě zpracování faktů, je pro budoucí českou společnost naprosto klíčová. Zde musíme od vlády a státu nekompromisně požadovat skutečně průlomová řešení, odvážnou transformaci. S lidmi, které učíme poznatky z 19. století metodami 20. století, moderní společnost pro 21. století těžko vybudujeme. Nelze se soustřeďovat jen na předmět výuky – učit CO, ale především na formu – JAK! Nutno vést myšlení žáků směrem k interdisciplinaritě, k chápání přírodně společenských souvislostí! Bude to bolavé, finančně náročné, ale jiná cesta než důkladná transformace za aktivní účasti státu, pedagogů, rodičů a budoucích zaměstnavatelů před námi není. Máme sice potenciál, ale naše rezervy jsou obrovské.

Velké naděje právem vkládáme do vědy a výzkumu. To jsou oblasti, které musí posunout technologickou vyspělost země, stát se základem podnikatelství a budování podniků, které budou mít šanci uspět ve světě. Potenciál vědy a výzkumu je obrovský, jeho flexibilita a akceschopnost byla prokázána v krizové době. Národ – a vědce v první řadě - je třeba vyburcovat k nápadům. Je třeba naučit je v mnohem větší míře podnikat a přebírat zodpovědnost. Tomu je třeba přizpůsobit zákony. Podnikatelství postavené na vědeckých výsledcích je směsí odvahy, kreativity a odborných schopností. Poučme se od těch zemí, které jsou před námi, např. od Izraele. Přesvědčujme bohaté Čechy k odvážnému investování do vědy. Na vědě a výzkumu budeme hodně stavět, nesmíme se toho bát, ale musíme nutně také pečovat o návratnost investic.

Současná krize ukázala též na pozitivní efekty obrovských možností komunikace, které vedly ke zlepšení vzájemné kooperace mezi lidmi, ke zvýšení vstřícnosti a solidarity. To je skvělé poučení pro nás všechny – musíme ještě lépe komunikovat, spolupracovat a budovat společenskou smlouvu. K tomu je potřeba vybudovat, nastavit a pěstovat daleko větší stupeň vzájemné důvěry, vzájemného pochopení a porozumění. Musíme zásadním způsobem narovnat vztahy mezi lidmi a propojovat svá úsilí, často k velmi náročným cílům. Příkladem necht' jsou nám naši lékaři, zdravotníci, požárníci či policisté, kteří přispívají s obrovským nasazením, s mimořádnou osobní odvahou ke zvládnutí krize. Patří jim poděkování nejen za vykonanou práci, ale i za to, že ukazují cestu společnosti dopředu, k překonávání překážek, a to sdílením cílů, vzájemným propojením a odhodlaným úsilím větší skupiny lidí bez ohledu na svůj momentální prospěch.

Naším cílem by mělo být vybudovat Českou republiku sice jako malý, ale ekonomicky efektivní, suverénní, dynamický a flexibilní stát se silnou a respektovanou pozicí v mezinárodním společenství, s občany, jež jsou si vědomi hodnot kvalitního života. Lidé musí svými volebními hlasy prosazovat stát zaměřený prioritně na potřeby občanů. Ti, kteří ve volbách kandidují, by toto měli nejen slibovat, ale také prokazatelně dělat. Chceme stát demokratický, občanský. Bude nezbytné decentralizovat moc, posílit veřejnou samosprávu v obcích, městech a regionech – tam občané dobře vědí, co jim pomůže, co je pro ně dobré. Musíme transformovat stát z podoby složitého neohrabaného molocha ke zjednodušené řídicí struktuře s mnohem méně byrokratickými pravidly a větším prostorem pro iniciativu každého z nás. Je třeba podporovat originalitu myšlení, pestrost názorů, tvůrčí rozličnosti, iniciativnost kroků – to vše jsou hybné síly na cestě k úspěchu. Chceme, abychom si všichni více uvědomovali své povinnosti, odpovědnost za sebe sama a byli méně nárokovou společností.

Věříme, že společným úsilím TRANSFORMACI společnosti a státu do nové podoby zvládneme! Pokud si všichni uvědomíme, čeho chceme společně dosáhnout a budeme všichni táhnout za jeden provaz, šanci, kterou nám současná krize připravila, beze zbytku využijeme. **USPĚJEME! MUSÍME!**

Institut Equilibrium byl založen právě proto, aby občanům napomáhal vysvětlovat a chápat situaci, ale i potřeby a cíle moderní společnosti a cesty k jejich dosažení.

Protože zatím nemůžeme organizovat konference, používáme web iequilibrium.cz k prezentování stanovisek našich i těch spřízněných. Najdete tam mj. sedm univerzálních zákonů civilizací od prof. Miroslava Bárty, výzvu prof. Zdeňka Součka či zajímavé vizionářské články prof. Petera Staňka. Rádi povedeme polemiky, budeme společně s Vámi hledat cesty k řešení.

Praha 15.4.2020

*Vladimír Mařík
Miroslav Bárta
Vladimír Beneš
Václav Pačes
Zdeněk Souček
Peter Staněk
Milan Zelený*